

Dôsledky pandémie Covid-19 na malé a stredné podniky na Slovensku

Mgr. Marta Miškufová, PhD.*

Prešovská univerzita v Prešove

Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu

Katedra financií, účtovníctva a matematických metód

Konštantínova 16, 080 01 Prešov, Slovakia

marta.miskufova@unipo.sk

Mgr. Katarína Čopáková, MBA

Prešovská univerzita v Prešove

Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu

Katedra financií, účtovníctva a matematických metód

Konštantínova 16, 080 01 Prešov, Slovakia

katarina.copakova@smail.unipo.sk

Bc. Ing. Stanislav Letkovský

Prešovská univerzita v Prešove

Fakulta manažmentu, ekonomiky a obchodu

Katedra financií, účtovníctva a matematických metód

Konštantínova 16, 080 01 Prešov, Slovakia

stanislav.letkovsky@smail.unipo.sk

Abstrakt

Cieľom príspevku je poukázať na hospodársky dopad globálnej ekonomickej krízy spôsobenej pandemiou Covid -19 a to nielen analýzou ukazovateľov výkonnosti štátu, ale aj analýzou štúdií, ktoré poukazovali na dopad na malé a stredné podniky. Zamerali sme sa na zmenu ukazovateľov hrubý domáci produkt (HDP), hrubý fixný kapitál, miera inflácie, nezamestnanosť, bilancia zahraničného obchodu (vývoz a dovoz). V rámci analýzy sme porovnávali dopady pandémie Covid-19 na malé a stredné podniky na Slovensku, v Nemecku, Spojených štátoch a Číne. Zámerom bolo poukázať na finančnú situáciu v podnikoch a na bankrot (úpadok) podnikov v dôsledku pandémie.

Kľúčové slová

pandémia Covid-19, ekonomické ukazovatele, finančná výkonnosť, malé a stredné podniky

Informácia

Tento príspevok je jedným z čiastkových výstupov vedecko-výskumného grantu č. 1/0741/20 – VEGA (Aplikácia variantných metód pri odhaľovaní symptómov hroziaceho bankrotu slovenských podnikov s cieľom udržateľnosti ich rozvoja) a grantu č. 001PU-4/2022 – KEGA (Aplikácia moderných trendov v kvantitatívnych metódach vo výučbe finančných a manažérskych predmetov).

1. Úvod

Byť podnikateľom znamená veľkú neistotu, pretože nikdy nevíte vopred, koľko objednávok či zákazníkov budete mať. V niektorých mesiacoch sa raz môže dariť viac, inokedy menej, a ak podnikateľ musí prevádzku zrazu zatvoriť, stratí príjem úplne.

Bohužiaľ táto hrozba sa za posledné roky dva roky stala realitou pre mnohé malé aj stredné podniky a prevádzky. Pandémia COVID-19 ovplyvnila mikroekonomické a makroekonomické prostredie Slovenskej republiky a aj na celom svete. Pandémia vírusu SARS-CoV-2 prerušila jedno z najdlhších období nepretržitého hospodárskeho rastu, ktoré svet zažíval od druhej svetovej vojny. V prípade Spojených Štátov to dokonca bola vôbec najdlhšie trvajúca prosperita za posledných 75 rokov (Svoren 2021).

Na Slovensku sa postupne vystriedali štyri vlny pandémie. Prvé dve boli spojené s veľmi prísnyimi reštrikčnými opatreniami, napr. s obmedzením pohybu, medzinárodnej prepravy, uzatvorením škôl, prevádzok, hraníc, zákazom hromadných podujatí a pod. Opatrenia, ktoré boli prijímané počas ďalších dvoch vln pandémie, už neboli také prísne, mnohým prevádzkam bolo umožnené fungovať aspoň v obmedzenom režime za dodržania prísnych epidemiologických podmienok. Z toho vyplýva, že počas nich neboli dopady pandémie na ekonomickú situáciu a rozvoj podnikania až také drastické ako počas prvých dvoch vln (Blahušiaková 2022).

2. Základné teoretické východiská

Pokiaľ chceme hodnotiť výkonnosť ekonomiky štátu, kľúčovým ukazovateľom je hrubý domáci produkt. Jeho rast, ako i pokles naznačuje, ako sa vyvíjala ekonomika v určitom čase. Ako konštatuje Národná banka Slovenska prvé negatívne náznaky zhoršeného ekonomického vývoja boli viditeľné už v roku 2019. Rast svetovej ekonomiky dosiahol len 2,9 % (HDP) (NBS 2020). Ekonomické spomalenie sa dotklo ako rozvinutých, tak i rozvojových krajín. Z hľadiska hrubého domáceho produktu spomalenie slovenského hospodárstva nastalo už v prvom kvartáli roka 2020, najhorší výsledok však zaznamenala slovenská ekonomika v druhom kvartáli roka 2020. Naopak vo štvrtom kvartáli zaznamenala nízky nárast (0,1 %). Podľa OECD však v druhom kvartáli roka 2020 došlo k poklesu aj nemeckej ekonomiky o 10 %, či českej ekonomiky o viac ako 8 % (SBA 2021).

Dôležitou súčasťou tvorby HDP každej krajiny sú investície, ktoré sa prejavujú v tvorbe hrubého fixného kapitálu. Vo všeobecnosti sa dá konštatovať, že v krízových rokoch sú investori opatrnejší a obmedzujú investície, v dobrých rokoch zvyčajne investície rastú. V prípade Slovenska v roku 2019 existoval pomerne dynamický rast tvorby hrubého fixného kapitálu. Koronakríza v roku 2020 utlmila investičné zámery viacerých subjektov investovať, a preto celý rok 2020 bol pod úrovňami roka 2019. Nepriaznivé trendy sa premietli aj do slabšieho prvého kvartálu roka 2021. Medzikvartálne došlo k poklesu tvorby hrubého fixného kapitálu o viac ako 30 % (SBA 2021).

Druhým dôležitým makroekonomickým ukazovateľom je bilancia zahraničného obchodu. V roku 2019 zaznamenal pomerne stabilný vývoj, ktorý sa však začal zhoršovať v marci roka 2020 z dôvodu prvých reštriktívnych opatrení, ktoré mali vplyv na celosvetový dopyt. V apríli 2020 sa tieto negatívne opatrenia prejavili naplno a dovoz aj vývoz poklesli o približne 40 % v porovnaní s rovnakým mesiacom predošlého roka. Tento negatívny trend trval ešte aj v máji roka 2020 a postupné oživovanie ekonomickej situácie nastalo až v júni roka 2020. Druhá vlna Covid-19 už neznamenalala také dramatické dopady na vývoz a dovoz v Slovenskej republike. Dlhodobý dovoz sa držal síce nižšie ako v roku 2019, avšak stále pomerne stabilne. Naopak, vývoz rástol, v decembri roka 2020 dokonca medziročným tempom viac ako 8 %. Z hľadiska najvýznamnejších obchodných partnerov poklesol vývoz do Nemecka o 6,1 %, Českej republiky o 10,1 %, Poľska o 1,1 %, Francúzska o 2,6 %, Maďarska o 7,1 %, Rakúska o 8,8 %, Spojeného kráľovstva o 14,9 %, Talianska o 12,5 %, Rumunska o 6,8 %, Španielska o 20,1 % a Holandska o 5,3 %. Vzrástol vývoz do Spojených štátov amerických o 12,7 % a Číny o 21,1 % (ŠÚ SR 2021).

Všeobecne dôležitým faktorom, ktorý ovplyvňuje vývoj ekonomiky je miera inflácie. K zrýchľovaniu tempa inflácie dochádzalo už v roku 2019. Pandémia a opatrenia, ktoré znamenali uzatvorenie veľkej časti obchodov, spôsobili prepád dopytu, čo vplývalo aj na pokles spotrebiteľských cien. Počas leta 2020 dosahovala miera inflácie na Slovensku len asi 1,5 % (SBA 2021).

Problematickým sa stal najmä vývoj nezamestnanosti. V období pred krízou sa nachádzala na úrovni nižšej ako 5 %. Avšak vplyvom krízy došlo k skokovému rastu miery evidovanej nezamestnanosti. Miera evidovanej nezamestnanosti ku koncu roka 2020 stúpila na 8 % a napriek tomu, že v ďalšom období dochádzalo ku stabilizácii ekonomiky, miera nezamestnanosti ostala stále relatívne vysoká, až na úrovni 7,6 % (NBS 2021).

3. Metodológia

Cieľom príspevku je poukázať na hospodársky dopad globálnej ekonomickej krízy spôsobenej pandémiou Covid -19 a to nielen analýzou ukazovateľov výkonnosti štátu, ale aj analýzou štúdií, ktoré poukazovali na dopad na malé a stredné podniky. V príspevku sú použité základné myšlienkové operácie (analýza, syntéza, indukcia, dedukcia a komparácia). Údaje boli čerpané z agentúry Slovak Business Agency, Štatistického úradu Slovenskej republiky, Národnej banky Slovenska a Združenia malých podnikateľov Slovenska.

4. Výsledky a diskusia

Agentúra Slovak Business Agency v apríli 2020 sumarizovala problémy, ktoré vyplývali z pandémie Covid-19 a trápili malé a stredné podniky. Do prieskumu zapojilo 877 malých a stredných podnikov, z toho 751 mikro firiem (1 až 9 zamestnancov), 102 malých firiem (10 až 49 zamestnancov) a 24 stredných firiem (50 až 249 zamestnancov). Z výsledkov prieskumu vyplynulo, že viac ako polovica, až 62 % podnikateľov muselo prerušiť svoju prevádzku, pretože sa nedokázali stretnúť so zákazníkmi a až 30 % z nich tak prišlo o jediný zdroj príjmov. Opatrenia sa nedotkli len jedného z 30 podnikateľov (SBA 2020).

Prevádzku prerušiť museli najmä podnikatelia v sektore ubytovania a stravovania (82 %), ostatných služieb (73 %) a obchodu (66 %). Kríza sa dotkla aj iných sektorov, pretože im chýbali vstupy, napr. materiál od

dodávateľov. Išlo približne o pätinu priemyselných podnikov (20 %) a stavebných spoločností (18,2 %) (ZMPS 2020).

Až 41 % podnikov tvrdilo, že funguje z finančnej rezervy vytvorenej v minulosti a až 22 % podnikateľov už v roku 2020 vedelo, že bude musieť znížiť počet zamestnancov, či rozviazať zmluvy so spolupracujúcimi živnostníkmi. Lepšie, aj keď nie príliš výrazne, boli na tom väčšie podniky z dôvodu väčšej existujúcej rezervy. V rámci možných ekonomických opatrení až 10 % podnikov začalo prispôbovať svoje portfólio produktov novým potrebám trhu a 46 % podnikateľov využilo možnosť predĺženia splatnosti faktúr, či ponúkanú štátnu pomoc (SBA 2020).

Podľa výskumu, ktorý publikovala autorka Blahušiaková (2022) bol už následný rok 2021, čo sa týka negatívnych následkov pandémie, miernejší, pretože nedošlo ku tvrdému lockdownu. Keďže mnohí podnikatelia sa už na túto situáciu adaptovali, prijali preventívne opatrenia, prispôbili sa podmienkam, diverzifikovali portfólio svojich služieb, zmenili spôsob výkonu práce a pod. Odrazilo sa to aj na výške ich tržieb. Kým v účtovnom období 2020 zaznamenalo pokles tržieb takmer 60,6 % podnikateľov, v účtovnom období 2021 to bolo iba 51,8 % podnikateľov. V účtovnom období 2020 uviedlo 38,7 % podnikateľov pokles tržieb viac ako 21 %, v účtovnom období 2021 uviedlo pokles tržieb o viac ako 21 % už len 32,8 % podnikateľov. Rovnako sa situácia zlepšila aj z hľadiska zatvárania prevádzok, v účtovnom období 2020 sa zatvorilo 26,3 % prevádzok, zatiaľ čo v účtovnom období 2021 to bolo 16,1 % prevádzok.

Rovnaká situácia vládla všade vo svete. Na porovnanie pripájame analýzy z iných krajín. V Spojených štátoch už v apríli 2020 majitelia až 60 % malých podnikov prepustili aspoň jedného pracovníka. Budúce očakávania majiteľov firiem v tomto období boli negatívne až 46 % respondentov výskumu uvádzalo, že neočakávajú zotavenie podniku do 2 rokov. Výskum zároveň poukazoval na to, že najmenšie podniky mali najmenšie povedomie o programoch štátnej pomoci a kvôli nízkej základnej informovanosti a odlišnému prístupu k informáciám prichádzali o možné finančné kompenzácie (Ulysea 2020).

Počet aktívnych vlastníkov firiem v Spojených štátoch klesol o 3,3 milióna (22 %) počas obdobia od februára do apríla 2020. Pokles aktívnych vlastníkov firiem bol najväčší v histórii a straty na podnikateľskej činnosti boli citeľné v takmer všetkých odvetviach. Obzvlášť tvrdo boli zasiahnuté afroamerické podniky, ktoré zaznamenali 41 % pokles obchodnej aktivity. Aktivita latinskoamerických vlastníkov firiem klesla o 32 % a aktivita ázijských podnikateľov klesla o 26 %. V ďalšom období od mája do júna 2020 zostal počet aktívnych vlastníkov firiem nízky, klesol o 15 % a 8 %. Pokračujúce straty v máji a júni a čiastočné oživenie z apríla boli citeľné vo všetkých demografických skupinách a vo väčšine odvetví. Tieto zistenia o skorých stratách malých podnikov majú dôležité dôsledky pre politiku, straty príjmov a budúcu ekonomickú nerovnosť (Harel 2021).

Autori Dörr, Licht, Murmann (2022) uskutočnili v marci 2021 prieskum v Nemecku medzi viac ako 5 800 menšími podnikmi. Z výsledkov vyplýva, že, v tomto období bolo už 43 % podnikov dočasne zatvorených a podniky v priemere znížili počet zamestnancov o 40 % v porovnaní s januárom 2021. Mnohé podniky boli finančne krehké, napr. stredný podnik mal mesačné výdavky viac ako 10 000 USD a hotovosť menej ako na jeden mesiac. Väčšina podnikov síce plánovala využiť pomoc pri financovaní prostredníctvom zákonov, mnohí však očakávali problémy s prístupom k pomoci, ako napríklad byrokratické ťažkosti a ťažkosti pri určovaní oprávnenosti.

Poznatky z Číny poukazovali na to, že kríza COVID-19 nemala významný vplyv na finančnú výkonnosť firiem a držbu hotovosti, avšak zvyšovala sa najmä finančná výkonnosť štátnych podnikov, zatiaľ čo u súkromných spoločností sa finančná výkonnosť a držba hotovosti znižovala (Xu, Jin 2022).

5. Záver

Pandemický lockdown a dočasné prerušenie produkcie sa prejavili vo významnom poklese tržieb z podnikania. Hoci sa podniky snažili kompenzovať výpadky príjmov úpravou výdavkov, takmer všetky odvetvia zaznamenali pokles pridanej hodnoty aj pokles produktivity práce. Covid-19 najviac zasiahol odvetvia s nízkou produktivitou, ktoré v prvom roku pandémie zaznamenali najväčší pokles produktivity. Viac produktívne podniky mali vyššiu pravdepodobnosť získať štátnu pomoc. Stratové podniky, ale aj podniky, ktoré si neplnia povinnosti týkajúce sa odvodov do sociálnej poisťovne, platenia daní alebo splátok úverového dlhu, mali nižšiu šancu získať dotácie. V súlade s podstatou podpory zamestnanosti, väčšia relatívna pomoc smerovala do podnikov s vyšším podielom mzdových nákladov. Štátna pomoc vo forme dotácií pomohla v prvom roku pandémie zmierniť problémy s likviditou a solventnosťou podnikov. Odhady naznačujú, že relatívne efektívne rozdelená podpora stlmila čiastočne aj pokles produktivity. Celkový vplyv opatrení na finančnú situáciu a produktivitu podnikov bol však relatívne slabý v porovnaní so silným hospodárskym šokom vyvolaným pandemiou Covidu-19.

Zoznam bibliografických odkazov

1. Blahušiaková, M. 2022. "Vplyv pandémie COVID-19 na ekonomickú situáciu účtovných jednotiek v SR – ponaučenia." In *Udržateľnosť a rozvoj podnikania: Ponaučenia z krízy súvisiacej s pandemiou COVID-19*, edited by M. Blahušiaková, 6-15. Bratislava: Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta hospodárskej informatiky, Katedra účtovníctva a auditorstva.
2. Dörr, J.O, Licht, G. and Murmann, S. 2022. "Small firms and the COVID-19 insolvency gap." *Small Business Economics*. 58:887-917. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11187-021-00514-4>
3. Harel, R. 2021. "The Impact of COVID-19 on Small Businesses' Performance and Innovation." *Global Business Review*. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/09721509211039145>
4. NBS, 2020. "Analytický komentár: Pandemická pomoc, produktivita a finančná situácia podnikov." https://www.nbs.sk/_img/documents/_komentare/analytickekomentare/2021/ak110_lalinsky_pan-demicka_pomoc_podnikom_3dec2021.pdf
5. NBS, 2021. "Ekonomický a menový vývoj – jar 2021." https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Publikacie/ekonomicky_menovy_vyvoj/2021/protected/emv_jar2021.pdf
6. SBA, 2021. "Nepriaznivý vplyv pandémie koronavírusu na podnikovú ekonomiku SR." Bratislava: Slovak Business Agency. <https://monitoringmsp.sk/wp-content/uploads/2021/07/Nepriazniv%C3%BD-vplyv-pand%C3%A9mie-koronav%C3%ADrusu-na-podnikov%C3%BA-ekonomiku-SR.pdf>
7. Svoreň, P. 2021. "Horšie než finančná kríza. Ako pandémie koronavírusu premenila globálnu ekonomiku." *SME*. <https://blog.sme.sk/petersvoren/historia/horsie-nez-financna-kriza-ako-pandemia-koronavirusu-premenila-globalnu-ekonomiku>

8. ŠÚ SR, 2021. "Štatistický úrad SR, databáza DATAcube." <https://datacube.statistics.sk/>
9. Ulyssea, G. 2020. "The Evolving Impacts of COVID-19 on Small Businesses Since the CARES Act." https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3584745
10. Xu, J. and Jin, Z. 2022. "Exploring the Impact of the COVID-19 Pandemic on Firms' Financial Performance and Cash Holding: New Evidence from China's Agri-food Sector." *Agronomy*. 12(8):1951. <https://www.mdpi.com/2073-4395/12/8/1951>
11. ZMPS, 2020. "Dve tretiny malých firiem vydržia bez prijatia opatrení najviac mesiac." <https://zmps.sk/aktuality/tlacove-spravy/dve-tretiny-malych-firiem-vydrzia-bez-prijatia-opatreni-najviac-mesiac>